

Сенишин, О. С., 2014. Прогностична оцінка нарощування експортного потенціалу продовольчого комплексу України. *Науковий вісник Херсон. держ. ун-ту. Сер.: Економічні науки*, 5(1), с. 260–264.

Шелест, Є. О., 2010. Класифікація експортного потенціалу та її роль формування і реалізації експортних можливостей промислових підприємств. *Вісник ТНЕУ*, 3, с. 133–141.

Щодо угод про вільну торгівлю. [online] Доступно: <<http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/trade-agreements>> [Дата звернення 10 листопада 2017].

JEL Q 170

УДК 631.151.6:339.5/334

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОБІЗНЕСУ

С. Цюлковська, аспірант

Львівський національний аграрний університет

© С. Цюлковська, 2017

Цюлковська С. Перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу

Проаналізовано обсяги виробництва, реалізації та експорту сільськогосподарської продукції підприємствами агробізнесу Волинської області, що підтверджує позитивну тенденцію до зростання. Досліджено динаміку зміни кількості підприємств агробізнесу залежно від їхніх розмірів, що показало суттєве скорочення кількості великих та середніх підприємств і водночас збільшення кількості малих, в тому числі й мікропідприємств. Опрацьовано фінансові результати діяльності агропідприємств регіону, що засвідчило зростання кількості прибуткових підприємств та збільшення розміру прибутку на одне підприємство. Розглянуто структуру витрат на виробництво сільськогосподарської продукції, яка відобразила скорочення витрат на оплату праці та соціальних витрат удвічі, що підкріплено зменшенням кількості працівників удвічі та посиленням інтенсивного типу виробництва. Для підприємств агробізнесу регіону, які формують продуктивний ланцюг, обґрунтовано необхідність посилення зв'язків за горизонтальними та вертикальними напрямками на договірній основі та збільшення їх капіталізації для виходу на зовнішній ринок з одночасним посиленням конкурентних позицій на внутрішньому ринку.

Ключові слова: підприємства агробізнесу, зовнішньоекономічна діяльність, експорт, капіталізація, договірні відносини, сільськогосподарська продукція.

Tsiolkovska S. Development prospects of foreign economic activity of enterprises agribusiness

The volume of production, sales and export of agricultural products by agribusiness enterprises in the Volyn region has been analyzed, which confirms a positive trend towards growth. The dynamics of the change in the number of agribusiness enterprises was studied depending on their size, which showed a significant reduction in large and medium-sized enterprises, and at the same time an increase in small, including and microenterprises. The financial results of the activities of the agro-enterprises of the region were processed, which showed an increase in the number of profitable enterprises and an increase in the profit margin per one enterprise. The structure of costs for agricultural production is considered, which reflects a twofold reduction in labor costs and social expenses, which is supported by a twofold reduction in employees and an intensification of intensive production. The necessity of agribusiness enterprises in the region is substantiated, which form the product chain, strengthen horizontal and vertical links on a contractual basis, and increase their capitalization to enter the foreign market and strengthen competitive positions in the domestic market.

Key words: agribusiness enterprises, foreign trade, export, capitalization, contractual relationships, agricultural products.

Цюлковская С. Перспективы развития внешнеэкономической деятельности предприятий агробизнеса

Проанализированы объемы производства, реализации и экспорта сельскохозяйственной продукции предприятиями агробизнеса Волинской области, что подтверждает положительную тенденцию к росту.

Исследована динамика изменения количества предприятий агробизнеса в зависимости от их размеров, что показало существенное сокращение количества крупных и средних предприятий и в то же время увеличение количества малых, в том числе и микропредприятий. Обработаны финансовые результаты деятельности агропредприятий региона, что показало рост количества прибыльных предприятий и увеличение размера прибыли на одно предприятие. Рассмотрена структура затрат на производство сельскохозяйственной продукции, которая отразила сокращение расходов на оплату труда и социальных расходов вдвое, что подкреплено уменьшением количества работников в два раза и усилением интенсивного типа производства. Обоснована необходимость предприятиям агробизнеса в регионе, которые формируют продуктовую цепь, усилить связи горизонтальных и вертикальных направлений на договорной основе, а также увеличить их капитализацию для выхода на внешний рынок и укрепить конкурентные позиции на внутреннем рынке.

Ключевые слова: предприятия агробизнеса, внешнеэкономическая деятельность, экспорт, капитализация, договорные отношения, сельскохозяйственная продукция.

Постановка проблеми. Зростання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в певному регіоні чи в державі загалом є запорукою задоволення попиту та підтримання національної продовольчої безпеки. Надмірне виробництво призводить до надлишкової пропозиції, що зумовлює зниження ціни на таку продукцію, а отже, й зменшення доходу сільгоспвиробників. За такої ситуації сільськогосподарські підприємства змушені у своїй діяльності змінювати види продукції, диверсифікувати виробництво чи налагоджувати реалізацію надлишкової продукції на зовнішніх ринках, з тим щоб залишатися конкурентоспроможними. Вихід підприємства на міжнародний ринок є одним із найкращих варіантів для зростання обсягу реалізації продукції, збільшення доходу на одиницю останньої. Проте налагодження зовнішньоекономічної діяльності для підприємств агробізнесу є новим, складним, тривалим і фінансово затратним процесом, що багатьом суб'єктам господарювання не під силу з економічних, організаційних, а часом і суб'єктивних причин. Саме тому постає необхідність дослідження існуючої ситуації на ринку сільськогосподарської продукції та перспектив розвитку експорту цієї продукції й продуктів її переробки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові основи розвитку підприємств агробізнесу висвітлено у працях багатьох українських учених-аграрників. Так, В. Андрійчук зазначає, що «складні холдингові структури є необхідністю як на українському, так і на світовому ринку, які створюють імідж України як аграрної держави» (2013); Ю. Губені стверджує, що «в сучасних умовах на ринку виробництва та реалізації агропро-

дукції для стабільної конкурентоспроможності практично є необхідність у взаємозв'язаній послідовній роботі підприємств агробізнесу, від постачання сировини та матеріалів для вирощування сільськогосподарської продукції до реалізації для кінцевого споживача» (2002). Практично такої самої думки й Н. Давиденко (2012), яка підтримує корпоративний тип господарювання в аграрній сфері та вважає, що цей тип управління забезпечує стабільний фінансовий стан агробізнесу. Обґрунтовує у своєму науковому доробку необхідність кооперативних зв'язків горизонтального та вертикального спрямування між підприємствами агробізнесу М. Малік (2010); Н. Станасюк та М. Оліховська впевнені, що «саме агропродовольчі кластери забезпечать розвиток малих виробників агропродукції, сільських територій, підвищать рівень життя сільського населення і досягнення оптимального співвідношення між сільськогосподарським та відповідними промисловими виробництвами» (2014); Г. Ткачук (2011) пропонує розділяти малі підприємства агробізнесу за рівнем конкурентоспроможності та формувати у певні кластери для підвищення останньої.

Поширення діяльності сільськогосподарських виробників за межі національного ринку досліджували Г. Гринишин, Л. Балаш та О. Лисюк, які вбачають, що «в залежності від існуючої ситуації функціонування підприємств АПК необхідно розробляти конкретну конкурентну стратегію підвищення ефективності їх зовнішньоекономічної діяльності» (2014). На думку Л. Панькової, «основою для здійснення зовнішньоекономічної діяльності на національному ринку є формування агроторгових домів, які є дуже важливими для

сільськогосподарських підприємств з невеликими обсягами виробництва та для фермерських господарств» (2005). Аналогічну думку висловлює С. Щербина, вважаючи, що «агроторгові дома сприяють процесам вертикальної інтеграції на території району чи регіону, при цьому перевага віддається договірній вертикально інтегрованій маркетинговій системі без створення окремих організаційно-правових агропромислових формувань» (2012).

Враховуючи значні наукові напрацювання щодо розвитку агробізнесу, все ж зауважимо, що мало уваги приділено вивченню розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу в регіональному аспекті, зважаючи на договірні відносини та процеси капіталізації суб'єктів господарювання. Саме це й стало основою окремого дослідження.

Постановка завдання. Завданням дослідження є аналіз перспектив та передумов розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу на прикладі суб'єктів господарювання Волинської області. При цьому важливо відстежити динаміку обсягів виробництва й реалізації сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, а також розвиток відносин між суб'єктами господарювання продовольчого ланцюга, де кінцевою ланкою, як його завершальний етап, виступатимуть експортні операції.

Методика дослідження та матеріали. Звичайні економіко-статистичні методи дослідження стали основними в проведеному дослідженні. При цьому враховано основні економічні, соціальні та політичні складові, що сформували сучасні економічні умови функціонування, в тому числі – зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу. На основі синтезу та аналізу було вивчено й систематизовано конкретні показники виробництва сільськогосподарської продукції та її реалізації як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Монографічний метод застосований в основі дослідження суб'єктів господарювання регіонального рівня. За допомогою способів абстрагування й аргументування представлено результати дослідження на основі власних напрацювань та інших думок науковців, а також перспективи подальших досліджень.

Виклад основного матеріалу. «Сучасний етап розвитку агробізнесу України характеризується наявністю у безпосередньо сільськогосподарській його сфері тенденції до поглиблення поділу між корпоративним великотоварним крупним виробництвом і сектором дрібних господарств населення, між якими поки що залишаються функціонувати традиційні ТзОВ, селянські спілки та подібного типу сільськогосподарські підприємства» (Підгребельна, 2013). Однак агробізнес як сфера господарювання характерний не лише сільському господарству, а охоплює значну кількість підприємств у межах «продуктових ланцюгів».

Агробізнес – це сукупність суб'єктів господарювання – від постачальників сировини та матеріалів сільськогосподарським виробникам, самих сільськогосподарських товаровиробників, переробних підприємств, посередників до торговельних організацій, які реалізують продукцію кінцевому споживачеві. «Один із учасників ланцюга або є власником інших підприємств-учасників, або укладає з ними угоди, або має вплив, достатній для того, щоб об'єднати інших учасників. Домінуюче місце може зайняти як постачальник, так і виробник чи гуртовий, роздрібний підприємець. Інтеграційні продуктові ланцюги створюються з метою виробництва конкурентоспроможнішої продукції, збільшення реалізації товарів чи економії витрат, яких кожне підприємство окремо не могло б досягти» (Станасюк та Оліховська, 2014). Однак підприємства агробізнесу однозначно концентруються в такому продуктовому ланцюзі навколо сільськогосподарської продукції. Саме тому обсяги виробництва та реалізації цієї продукції є важливими для всіх учасників продуктового ланцюга підприємств агробізнесу (див. табл.).

Як бачимо, за 2010–2015 рр. всі представлені показники зросли, що свідчить про позитивну тенденцію у сільському господарстві Волинської області. Так, обсяг виробництва сільськогосподарської продукції збільшився на 22%, а саме завдяки інтенсивному типу виробництва у сільськогосподарських підприємствах (збільшення урожайності культур та зростання продуктивності тваринницького напрямку; зниження кількості сільськогосподарської техніки й працівників; збільшення

обсягів сільськогосподарської продукції на 100 га сільськогосподарських угідь тощо). «Формування і розвиток агробізнесу зумовлені переходом сільського господарства до машинної стадії виробництва в умовах науково-технічної революції. Остання значно поглибила і розширила економічні та техно-

логічні зв'язки сільського господарства з іншими галузями, прискорила проникнення промислового капіталу в аграрну сферу і на цій основі привела до виникнення агробізнесу, який є тепер одним з найдинамічніших секторів розвиненої економіки» (Климко ред., 2004).

Таблиця

Обсяг виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції у Волинській області, млн грн

Показник	Рік					2015 р. до 2010 р., %	2015 р. до 2014 р., %
	2010	2012	2013	2014	2015		
Виробництво продукції сільського господарства (у порівнянних цінах 2010 р.)	5273,3	6183,5	6344,9	6744,1	6434,4	122,0	95,4
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), всього	3791,2	52334,6	56305,5	61422,6	82815,5	218,4	134,8
в т.ч.: сільське, лісове та рибне господарство	1428,7	2257,8	2428,4	3157,2	5479,7	383,5	173,6
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	25378,7	30370,1	34753,2	40075,5	51691,5	203,7	129,0
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	839,6	925,7	871,6	917,8	1613,4	192,2	175,8
тимчасове розміщування й організація харчування	116,5	137,5	123	103,1	122,4	105,1	118,7
Експорт продукції, всього	3450,5	4840,8	5026,1	8147,4	13799,2	399,9	169,4
Експорт сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки	147,9	181,8	234,4	247,5	235,0	158,8	95,0

Джерело: розраховано автором на основі (Науменко ред., 2016).

Реалізація продукції сільськогосподарськими підприємствами зросла майже в 3,8 раза, а її експорт за цей період – лише в 1,6 раза (рис. 1). Однак зауважимо, що й за іншими напрямками, суміжними з виробництвом і реалізацією сільськогосподарської продукції, часткового ланцюга підприємств агробізнесу, таких, як гуртова та роздрібна торгівля, транспортна та складська діяльність, показники зросли майже удвічі.

Виходячи з показників на рис. 1, бачимо, що існує значний потенціал для реалізації сільськогосподарської продукції, а тим більше для її реалізації на зовнішньому ринку. Як зазначає Л. Панькова, «захист економічних прав національних сільськогосподарських товаровиробників пов'язаний зі збутом

сільськогосподарської продукції та виходом її на зовнішній ринок, уникаючи товарообмінних (бартерних) операцій, та реалізацією продукції за реальними ринковими цінами» (2005). Чим менше посередників у реалізації продукції, тим більша ймовірність отримання позитивного фінансового результату, тобто можливість максимізувати прибуток підприємства.

Інформація, наведена на рис. 2, сформована за підприємствами, які займаються вирощуванням однорічних, дворічних і багаторічних культур, відтворенням рослин, тваринництвом, змішаним сільським господарством та допоміжною діяльністю у сільському господарстві та післяурожайною діяльністю (Науменко ред., 2016).

Рис. 1. Динаміка виробництва, реалізації та експорту сільськогосподарської продукції у Волинській області.

Джерело: розраховано автором на основі (Науменко ред., 2016).

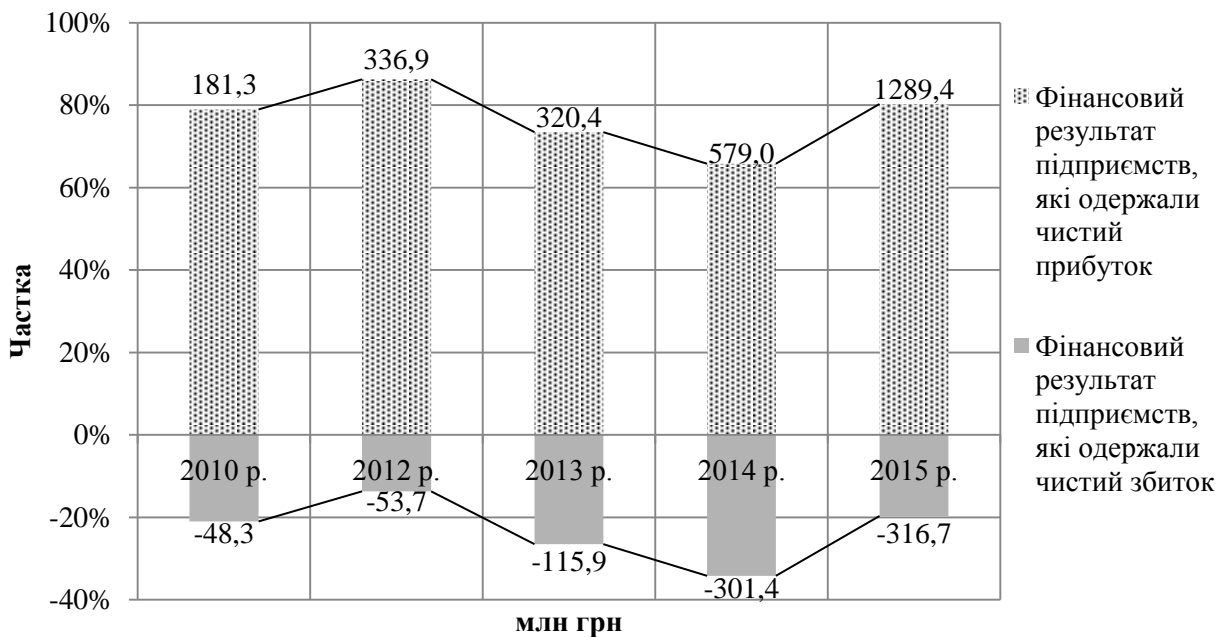

Рис. 2. Показники діяльності підприємств агробізнесу у Волинській області.

Джерело: розраховано автором на основі (Науменко ред., 2016).

Із рис. 2. видно, що у відсотковому відношенні сума прибутку і збитку від господарської діяльності підприємств агробізнесу до загальної суми фінансового результату господарської діяльності цих підприємств з 2010 до 2015 р. практично не змінилася. Проте значно збільшилася кількість прибут-

кових і зменшилася кількість збиткових підприємств. Тому зазначимо, що з розрахунку на один господарюючий суб'єкт сума прибутку, як і збитку, у 2015 р. відносно 2010 р. зросли.

Фінансовий результат діяльності підприємства залежить зазвичай від ціни реалізації

продукції та повної її собівартості (виробництво, зберігання, реалізація). Оскільки ціну на сільськогосподарську продукцію формує ринок, то її собівартість створюється залежно від способів та методів діяльності кожного господарюючого суб'єкта зокрема. Чим менше витрат понесе підприємство на

виробництво, зберігання та реалізацію продукції і чим вища буде ціна реалізації цієї продукції, чи навпаки, тому позитивним чи негативним відповідно буде й фінансовий результат діяльності.

Структуру витрат на виробництво продукції показано на рис. 3.

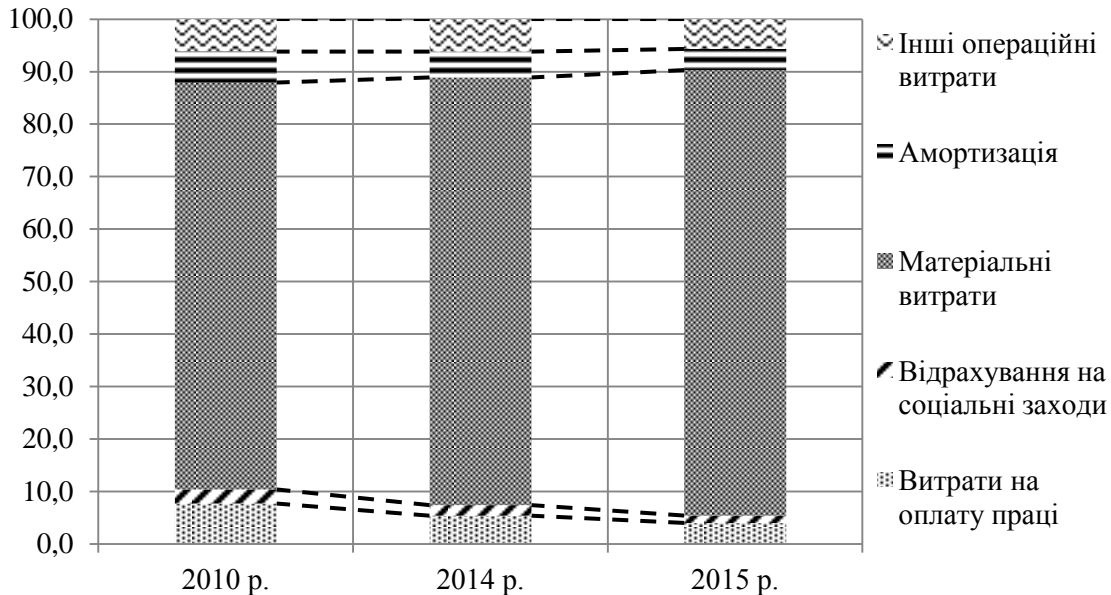

Рис. 3. Структура витрат на виробництво сільськогосподарської продукції у підприємствах агробізнесу Волинської області.

Джерело: розраховано автором на основі (Науменко ред., 2016).

Як бачимо, з 2010 до 2015 р. структура витрат на виробництво сільськогосподарської продукції змінилася. Практично удвічі зменшилися витрати на оплату праці працівників, що насамперед пов'язано з їх штатним скороченням у підприємствах удвічі. Причиною цього є також скорочення витрат на відрахування на соціальні заходи. Зростання обсягів валової продукції з одночасним скороченням кількості працівників дає підстави стверджувати про зростання інтенсивного типу виробництва, вдосконалення технологічних процесів та оновлення машинно-тракторних парків із багатофункціональними установками. Водночас зросли матеріальні витрати, які, на нашу думку, скеровуються передусім на якісний селекційний матеріал, хімічні засоби обробки ґрунту тощо.

Зауважимо, що в структурі витрат витрати на оплату праці не досягають 5%, що формує низький рівень оплати праці на підприємств

вах агробізнесу загалом. Однак це підштовхує іноземних інвесторів вкладати кошти у розвиток агробізнесу в Україні, а відповідно здешевлювати собівартість продукції порівняно із формуванням витрат на виробництво сільськогосподарської продукції як у розвинених країнах, де витрати на оплату праці є вищими у загальній структурі витрат утричі й більше.

Враховуючи нестабільну ситуацію в окремих регіонах держави, сума прямих іноземних інвестицій (акціонерний капітал), у тому числі в розрахунку на одну особу, на території Волинської області зменшується. Скорочення обсягу прямих іноземних інвестицій є однією з причин зменшення кількості великих і середніх підприємств у регіоні, в тому числі й підприємств агробізнесу (рис. 4). Однак, якби на ринку була значна кількість середніх та великих підприємств зі значною капіталізацією, це б дало змогу

впевненіше залучати іноземні інвестиції та представляти українську сільськогосподарську продукцію та продукти її переробки на міжнародному ринку. «Капіталізація – перетворення засобів (частини чистого прибутку, дивідендів та ін. або всього прибутку) в додатковий капітал, додаткові фактори виробництва (такі, як засоби праці, предмети праці, робочу силу і т. д.), в результаті чого досягається збільшення розміру власних коштів» (Wikipedia, 2017). Капіталізація будь-якого

підприємства на основі щорічного отримання доходу, зростання основного та оборотного капіталів, збільшує щорічну вартість цього суб'єкта господарювання загалом, а отже, його стабільність та успішність на ринку. «Окремі підприємства, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, намагаються збільшити свою капіталізацію і цим самим підготували фундамент для проведення IPO на міжнародних фондових біржах» (Давиденко, 2012).

Рис. 4. Кількість суб'єктів господарювання у системі агробізнесу залежно від їх розмірів та за окремими видами економічної діяльності у Волинській області.

Джерело: розраховано автором на основі (Науменко ред., 2016).

Як бачимо, загальна кількість великих і середніх підприємств протягом п'яти років зменшилася. Проте значно збільшилася кількість середніх за розміром підприємств сільськогосподарського, лісового та рибного господарств. Зовсім навпаки склалася ситуація з розвитком малих за розміром підприємств, в тому числі мікропідприємств. Кількість таких суб'єктів господарювання за окремими видами економічної діяльності з 2010 до 2015 р. суттєво збільшилася. Це пов'язано з тим, що ство-

рення малих за розміром підприємств не потребує значних капітальних вкладень, особливо в торгівлі, де є швидкий оборот грошей. На нашу думку, у виробництві сільськогосподарської продукції зросла кількість зареєстрованих суб'єктів господарювання, насамперед через поширення безробіття в інших галузях господарювання, що підштовхнуло селян до започаткування підприємницької діяльності й використання землі як основного власного ресурсу.

«В сучасних умовах підвищеної невизначеності та динамічних біфуркацій ринкового середовища для малих підприємств агробізнесу актуальною є необхідність забезпечення стійкого конкурентного статусу. Це можливо за рахунок постійного розвитку конкурентоспроможності в режимі реального часу у відповідь на зовнішні виклики» (Ткачук, 2011).

Як зазначено, рівень реалізації виготовленої сільськогосподарської продукції зріс, що

означає зменшення агропідприємствами споживання для власних потреб, а отже, відбувається зростання товарного типу виробництва в цій галузі. Хоча експорт сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки у відсотковому співвідношенні практично не збільшився, оскільки підприємства агробізнесу реалізовували продукцію переважно на внутрішньому ринку, спостерігаємо певні тенденції до зростання протягом 2013–2015 рр. (рис. 5.).

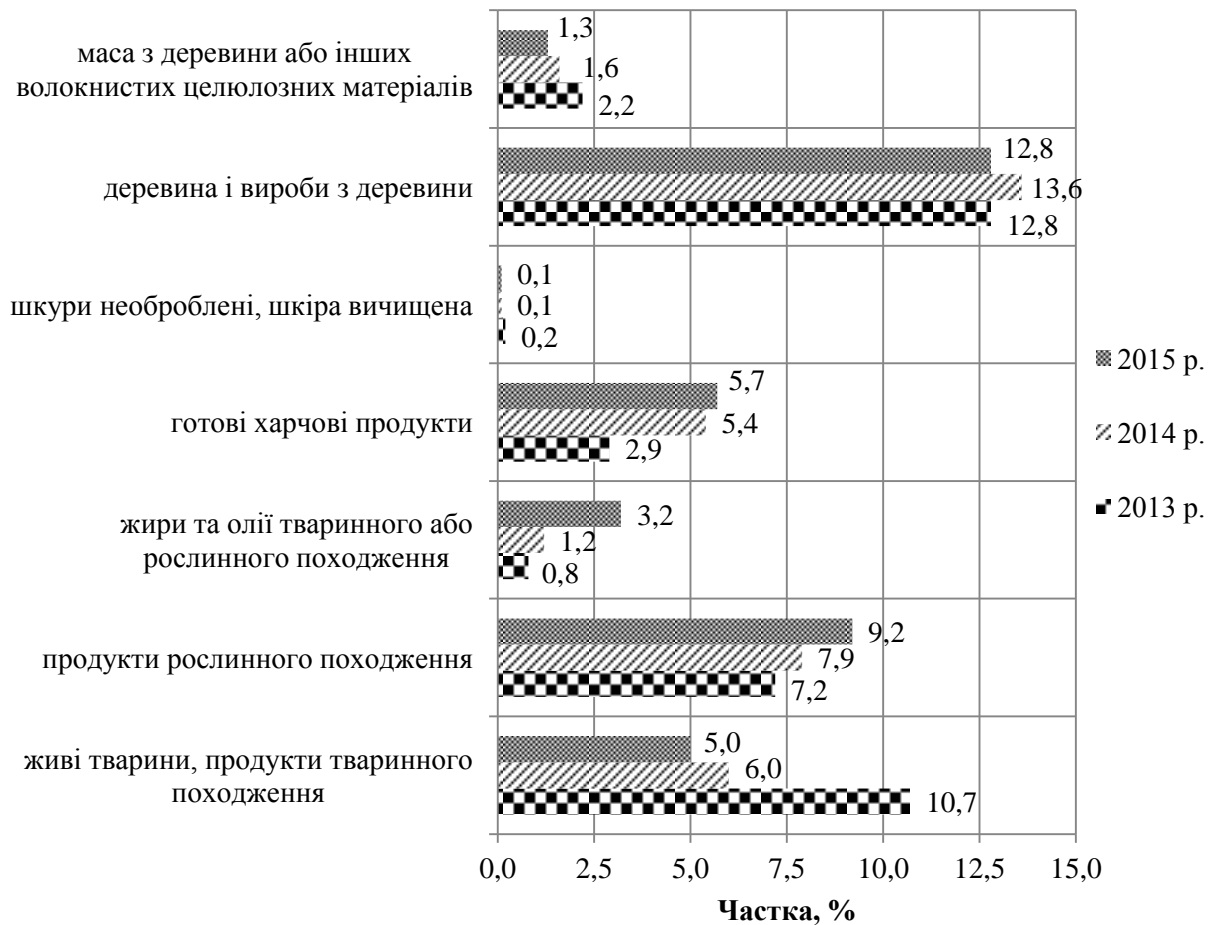

Рис. 5. Експортна товарна структура сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки підприємств агробізнесу у Волинській області.

Джерело: розраховано автором на основі (Науменко ред., 2016).

З рис. 5. видно, що в товарній структурі окремих видів сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки зростає частка вторинної (обробленої чи переробленої) продукції, що створює додаткову вартість останньої, а також є засадою залучення працездатних осіб до роботи й сплати зобов'язань

до бюджетів усіх рівнів. Проте удвічі скоротилася частка експорту живих тварин і продуктів тваринного походження.

«Для того, щоб забезпечити виживання підприємства в сучасних умовах, особливо на зовнішньому ринку, управлінському персоналу необхідно, перш за все, вміти реально

оцінювати фінансовий стан як свого підприємства, так його існуючих і потенційних контрагентів» (Давиденко, 2012). «Однією з причин неадекватної оцінки сильних і слабких сторін ринку, можливостей і загроз, є умови невизначеності, притаманні будь-якому ринковому середовищу. Якщо на вітчизняному ринку підприємство може з більшою ймовірністю спрогнозувати поведінку учасників ринку навіть у слабоструктурованому інформаційному просторі, то відсутність досвіду або ж низька компетентність працівників у сфері міжнародної торгівлі зменшує ймовірність отримання бажаного результату в ході реалізації обраної конкурентної стратегії» (Гринишин, Балаш та Лисюк, 2014). Основою формування стратегії діяльності підприємства є ефективність на будь-якому рівні виробництва, яка узгоджує вертикальні та горизонтальні взаємозв'язки між товаровиробниками й обслуговуючими і допоміжними виробництвами, що формують систему підприємств агробізнесу. Так, В. Худавердієва вважає, що це можливо за удосконалення економічного механізму, який передбачає узгодження локальних (на рівні підприємств) і глобальних цілей (на рівні країни) та кількісний вимір економічної ефективності з позицій товаровиробників і всього суспільства (2006).

На теперішній час в аграрному секторі економіки є поширеними договірні відносини між суб'єктами, які опосередковують їх виробничо-господарські відносини як у сфері АПК, так і з господарюючими суб'єктами інших галузей господарства (Бруханський та ін., 2015). Як зазначає А. Статівка, «договір в умовах ринку став об'єктивно необхідною формою ринкових економічних зв'язків. Іншої правової форми, яка б оптимально виражала інтереси сторін з урахуванням рівня розвитку ринкових економічних відносин, не існує» (1998). Однією з форм договірних відносин між підприємствами агробізнесу є агроторговий дім.

«Агроторгові дома сприяють процесам вертикальної інтеграції на території району чи регіону, координуючи діяльність групи взаємопов'язаних підприємств агропромислового комплексу на основі довгострокової маркетингової стратегії. При цьому перевага віддається договірній вертикально інтегрова-

ній маркетинговій системі без створення окремих організаційно-правових агропромислових формувань» (Щербина, 2012).

Такі договірні відносини повинні скріпити насамперед малих суб'єктів господарювання продуктового ланцюга агробізнесу, сфокусувати їх лише на певній продукції, щоб вони стали конкурентніші на внутрішньому ринку й мали достатньо фінансової спроможності для виходу на міжнародний ринок.

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. Проаналізований період діяльності агробізнесу регіонального рівня все ж таки показує динаміку на перспективу, що підтверджується зростанням обсягів виробництва продукції та її реалізації. Також зросла кількість малих, в тому числі мікропідприємств в агробізнесі та пов'язаних із ним галузях господарювання. Це є свідченням збільшення товарного типу виробництва та самозалучення селян до підприємницької діяльності.

Негативним у діяльності підприємств аграрної сфери є скорочення удвічі кількості штатних працівників, що посилює безробіття та соціальну напруженість у суспільстві. Зумовлено це залученням у господарський процес новішої техніки й технологій, зменшенням кількості великих і середніх підприємств в області. Однак бачимо, що зросла кількість прибуткових підприємств та сума прибутку в розрахунку на одне підприємство, що є позитивним показником.

Динаміка зростання обсягів реалізації продукції підприємств агробізнесу на зовнішньому ринку створює позитивне торговельне сальдо досліджуваного регіону. Це дає підстави твердити, що агропродукція вітчизняного виробництва є конкурентоспроможною на світовому ринку. Однак через подрібнення і зменшення розмірів сільськогосподарських товаровиробників, а отже, й можливе зниження фінансової спроможності здійснення експортної діяльності на часі необхідність об'єднання суб'єктів продуктового ланцюга.

Взаєморозрахункові відносини між підприємствами агробізнесу, підкріплені багатосторонніми договірними відносинами горизонтального та вертикального спрямування, нададуть малим суб'єктам господарювання впевненості в конкурентній боротьбі, а також фінансової достатності для виходу на

зовнішній ринок та здійснення стабільної зовнішньоекономічної діяльності. Утворення складної структури агробізнесу, що підтверджуватиме свою ринкову капіталізацію, збільшує її шанси на залучення інвестицій та майбутніх партнерів-контрагентів.

Перспективними напрямками дослідження проблем розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу регіональ-

ного рівня є вивчення різних взаємозв'язків, в тому числі зазначених у цій статті договірних відносин, між існуючими малими суб'єктами господарювання, що формуватимуть споживчий ланцюг агробізнесу на національному ринку, та вивчення досвіду налагодження співпраці з іноземними контрагентами для успішної реалізації експортних операцій.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

Андрійчук, В. Г., 2013. Агрпромилові формування нового типу в контексті стратегії розвитку вітчизняного сільського господарства. *Економіка АПК*, 1, с. 3–15.

Бруханський, Р. Ф. та ін. 2015. *Обліково-аналітичне і організаційно-правове забезпечення діяльності аграрних підприємств*. Тернопіль : Крок.

Гринишин, Г., Балаш, Л. та Лисюк, О., 2014. Конкурентна стратегія підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК. *Аграрна економіка*, 7(3-4), с. 37–44.

Губені, Ю. Е. 2002. *Основи підприємництва і агробізнесу*. Львів: Українські технології.

Давиденко, Н. М., 2012. Оцінка фінансового стану підприємств корпоративного типу в агробізнесі України. *Облік і фінанси АПК: бухгалтерський портал*, [online]. Доступно: <<http://magazine.faaf.org.ua/ocinka-finansovogo-stanu-pidpriemstv-korporativnogo-tipu-v-agrobiznesi-ukraini>> [Дата звернення 10 травня 2017].

Капіталізація (економіка), 2017. *Wikipedia*. [online]. (Останнє оновлення 3 Липень 2017) Доступно: <[https://uk.wikipedia.org/wiki/Капіталізація_\(економіка\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Капіталізація_(економіка))> [Дата звернення 14 липня 2017].

Климко, Г. Н. ред., 2004. *Основи економічної теорії: політекономічний аспект*. 5-те вид., випр. Київ: Знання-Прес.

Малік, М. Й., 2010. Науково-методичне забезпечення розвитку кооперації в аграрній сфері економіки. *Економіка АПК*, 12, с. 103–108.

Науменко, В. Ю. ред., 2016. *Статистичний щорічник Волинь 2015*. Луцьк: Головне управління статистики у Волинській області.

Панькова, Л. О., 2005. *Правове регулювання діяльності аграрних бірж в Україні*. Кандидат наук. Національна академія наук України Інститут держави і права ім. В. М. Корецького.

Підгребельна, М., 2013. Агрохолдинги як великотоварні підприємства в аграрному бізнесі. *Вісник Львівського національного аграрного університету*. Сер.: *Економіка АПК*, 20 (1), с. 101–108.

Станасюк, Н. С. та Оліховська, М. В., 2014. Аналіз інтеграційних процесів у агробізнесі та формування агропродовольчих кластерів в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*, 794, с. 82–87.

Статівка, А. М., 1998. *Договори в системі агропромислового комплексу України в умовах ринкових відносин*. Доктор наук. Національна юридична академія ім. Я. Мудрого.

Ткачук, Г. Ю. 2011. *Формування конкурентоспроможності малих підприємств агробізнесу*. Кандидат наук. Житомирський національний агроекологічний університет.

Худавердієва, В. А. 2006. *Економічний механізм підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств*. Кандидат наук. Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва.

Щербина, С. В. 2012. Механізм формування державної політики у сфері інформаційного забезпечення аграрного сектору економіки України, *Державне управління: теорія та практика*, [online] 2. Доступно: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2012_2_17> [Дата звернення 11 травня 2017].

